



## ТАЪЛИМ СИФАТИ: ЁНДАШУВ ВА ТАЪРИФЛАР

---

**Ибрагимов Абдумалик Ганпарович**

*А. Авлоний номидаги миллий-тадқиқот институти, “Таълим сифатини баҳолаш ва бошқариш технологияларини такомиллаштириш” илмий-тадқиқот бўлими мудири, и.ф.н., доцент.*

*Тел: +99 897 110-72-70, E-mail:abdimalik1972@mail.ru*

**Мурадов Икром Турдибоевич**

*“Таълим сифатини баҳолаш ва бошқариш технологияларини такомиллаштириш” илмий-тадқиқот бўлими катта илмий ходими. Тел: +99 895 002-50-90, E-mail:muradov\_ikrom@mail.ru*

**Останова Хуршидабону Гафуровна**

*Тошкент шаҳар педагогларни янги методикаларга ўргатиш миллий маркази методисти, мустақил тадқиқотчиси*

**Аннотация:** Ушбу мақола Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрдаги “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-630-сон Қонуни доирасида “таълим сифати” тушунчасини кўриб чиқишга бағишланган.

**Таянч сўзлар:** “Таълим тўғрисида”ги Қонун, таълим сифати, динамизм, структура, иерархия, стандартлар, таълим сифатини аниқлашга ёндашувлар.

**Аннотация:** Данная статья посвящена рассмотрению понятия «качество образования» в рамках Закона Республики Узбекистан от 23 сентября 2020 года «Об образовании» ЗРУ-№630.

**Ключевые слова:** Закон «Об образовании», качество образования, динамизм, структура, иерархия, стандарты, подходы к определению качества образования.

**Annotation:** This article is devoted to the consideration of the concept of “quality of education” within the framework of the Law of the Republic of Uzbekistan dated September 23, 2020 “On Education” LRU-№630.

**Key words:** Law “On Education”, quality of education, dynamism, structure, hierarchy, standards, approaches to determining the quality of education.

Бутун ўқув жараёнининг муваффақияти кўйилган мақсад сифатига боғлиқ. Мактабда таълим сифатининг мақсади ва натижаси ўсиб бораётган шахсининг умумий ривожланиши, унинг ўз тақдирини ўзи белгилашга, ўзини



Ўзи ривожлантиришга ва ижодкорликка, ўз ҳаётини ўзи ташкил етишга тайёрлиги билан белгиланади.

Агар мамлакатимиз мустақилликка эришгандан сўнгги тарихига назар соладиган бўлсак, “таълим сифати” тушунчасига 1997 йил 29 августдаги “Таълим тўғрисида”ги Қонуни ҳамда “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да урғу берилганлигини кўриш мумкин. Унда “...таълим сифати давлат таълим стандартларига мувофиқ келишини ташкил этиш ва таъминлаш мақсадида педагогика ва таълим соҳасида илмий тадқиқотлар ҳамда илмий-услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш фаоллаштирилади” деб таъкидлаб ўтилган.

Олимлар таълим сифатини баҳолаш воситаларини ишлаб чиқиш ва баҳолаш тартиблари натижалари асосида таълим сифатини бошқаришни таъминлайдиган механизмларни излашга киришдилар. Олимлар ва ўқитувчилар бу тушунчанинг турли талқинларини илгари сурдилар. Кўтарилган мавзу бўйича нашр этилган адабиётларни ўрганиш натижалари шуни кўрсатадики, “таълим сифати” атамасининг моҳияти ва мазмуни турлича талқин қилинган. Масалан: фалсафий, социологик, педагогик, психологик, иқтисодий ва бошқалар.

Мутахассислар, менежерлар ва жамоатчиликнинг турли даражадаги таълим сифати масаласига бўлган эътиборининг доимий равишда ортиб бораётганини ҳисобга олсак, педагогика ва бошқа ижтимоий-гуманитар фанлар чорраҳасида фанлараро синтез самарали кўринади [3,5].

Ўтган йиллар давомида тайёрланган илмий адабиётларда “таълим сифати” тушунчасини кўриб чиқишнинг бир қанча ёндашувлари пайдо бўлди. Уларнинг ҳар бири маълум бир когнитив салоҳиятга эга.

Жумладан, таълим сифати муаммосига кенг қўламли илмий ёндашувлар қаторида биз А.И.Субетто ёндашувини ажратиб кўрсатамиз. Ушбу олимнинг талқинига кўра, “таълим сифати” қуйидаги белгилар мажмуасига эга:

- тизимлилик ва яхлитлик (бу ерда сифат объектлар ва жараёнларнинг хусусиятлари мажмуи тизими сифатида, қисмларнинг сифати эса умумий сифатни белгиламайди);
- структура ва иерархия (хусусиятлар иерархик тузилишга эга);
- динамизм (жараённинг сифати натижада ифодаланади);
- миқдор (яъни сифатнинг миқдорий ўлчови);
- ташқи ва ички кондиционерлик (потенциал, ички ва ташқи сифатнинг бирлиги);
- талаблар, эҳтиёжлар ва стандартларга мувофиқлиги [7].



Н.А.Селезневанинг фикрига кўра, таълим сифатини баҳолаш таълим сифатининг ўлчовидир, у мулкый ўлчовларнинг маълум бир “стандарт”, сифат стандартини акс эттирувчи асос билан боғлиқлигини ифодалайди. Н.А.Селезневанинг қарашларида таълим сифати илмий тадқиқотнинг кўп тузилмали объекти сифатида намоён бўлади. У, масалан, таълим сифати ва кадрлар тайёрлаш сифатини ўз ичига олади [6].

Ёндашувнинг ривожланишига олим М.М.Поташник катта ҳисса қўшди. Рус педагогика фанининг классиги таълим сифатини мақсадлар ва натижалар ўртасидаги муносабатлар, мақсадларга эришиш ўлчови сифатида тақдим этди. Бу ерда гап таълим жараёнининг салбий оқибатларини минималлаштириш ҳақида кетмоқда, яъни барча ҳолатларда биз фақат оптимал натижага эришишни назарда тутамиз [4].

Шунга ўхшаш хулоса А.А.Реаннинг позициясидан келиб чиқади. Таълим сифати таълим тизимини тартибга солиш механизми сифатида намоён бўлади, бу унинг оптимал ҳолатини белгилайди ва турли манфаатдор томонларнинг манфаатлари ҳамда эҳтиёжлари комбинацияси натижасидир [8].

Бизнинг фикримизча, В.Воротилов ва Г.Шапоренковалар томонидан таклиф қилинган илмий ёндашувларнинг таснифи бироз зиддиятли бўлса-да, қизиқарли кўринадди. Тадқиқотчилар турли позицияларни умумлаштириб, “таълим сифати”ни тушуниш учун қуйидаги ёндашувларни аниқлайдилар:

1) эришилган таълим сифати даражасининг шахс ва жамият эҳтиёжларига мувофиқлиги;

2) ваколатлар ва ижтимоий аҳамиятга эга шахсий фазилатларни шакллантириш;

3) таълим муносабатлари хусусиятлари, эришилган натижаларнинг жамият стандартлари, талабларига мувофиқлиги;

4) натижанинг шахс потенциал ривожланиши соҳасида башорат қилинган таълим мақсадларига мувофиқлиги;

5) таълим ташкилотининг жамият эҳтиёжларини қондириш қобилияти.

“Таълим сифати” тушунчасининг қисқача тизимлаштирилган мазмуни қуйида 1-жадвалда келтирилган.



1-жадвал

**“Таълим сифати” тушунчасини аниқлашнинг асосий ёндашувлари.**

Ёндашув муаллифи	“Таълим сифати” тушунчасининг мазмуни
М.М.Поташник	Таълим сифати – бу “мақсадлар (натижалар) инсоннинг потенциал ривожланиши зонасида фақат оператив тарзда белгиланиши ва башорат қилинишига қарамай, мақсадларга эришиш ўлчови сифатида мақсадлар ва натижалар ўртасидаги боғлиқликдир”.
А.И.Субетто	Таълим сифати мураккаб категория ва кўп қиррали муаммо бўлиб, уни хусусиятлар, тузилмалар тоифалари орқали аниқлаш мумкин, бу хусусиятлар, тизимлар, микдорлар, самарадорлик, баҳолаш, бошқариш ва бошқалар тўпламидир.
А.А.Реан	Таълим сифати қуйидагилар билан белгиланади: - аниқ таълим тизими даражасида ва аниқ таълим муассасаси даражасида таълим мақсадлари ва натижалари ўртасидаги мувофиқлик даражаси; - муайян шахснинг таълим натижаларини баҳолашда турли параметрлар ўртасидаги мувофиқлик (билим сифати, тегишли кўникмаларнинг ривожланиш даражаси, тегишли ижодий ва индивидуал қобилиятларнинг ривожланиши, шахсий хусусиятлар ва қиймат йўналишлари); - назарий билим ва кўникмаларнинг инсоннинг ўз билим ва кўникмаларини доимий равишда янгилаб туришга бўлган эҳтиёжининг ривожланиши билан ҳаётда ва касбий фаолиятда амалий фойдаланишга мувофиқлиги даражаси ҳисобланади.
В.П.Панасюк	Таълим сифати – бу унинг шахсиятни шакллантириш ва ривожлантириш учун ижтимоий мақсадларни амалга оширишга мослашиш қобилиятини, унинг таълим, ижтимоий, ақлий ва жисмоний ривожланишининг оғирлигини белгилайдиган хусусиятлар йиғиндисидир.
В.П.Беспалько	Таълим сифати мураккаб хусусият бўлиб, бунда асосий кўрсаткич ажратилган ва мустақил параметрлар тўплами билан белгиланадиган билим сифати ҳисобланади.

Демак, бугунги кунда “таълим сифати” ҳақида қуйидаги иерархик даражаларда гапириш мумкин экан:

- ❖ халқаро даражада;
- ❖ республика ва ҳудудий даражада;
- ❖ таълим ташкилоти даражасида.

“Таълим сифати” тушунчасига олимлар томонидан турли хил ёндашувлар



ва таърифлар бериб ўтилган экан. Юқорида таъкидланган таърифларни “бирлаштириш”, улар асосида умумий талқинни ишлаб чиқиш ва шу муносабат билан таълим сифатини тушунишнинг ягона ёндашувини пайдо бўлишига туртки бўлади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтиш мумкин-ки, *“Давлат таълим стандартлари асосида жамият ва шахснинг таълим олишига бўлган эҳтиёжларига жавоб берадиган таълим жараёнлари таълим сифатини белгилаб беради”* – деб, таъриф бериш мумкин.

Демак, ноаниқликлар ва турли хил мунозараларнинг олдини олиш мақсадида “Таълим тўғрисида”ги Қонунда “таълим сифати” тушунчасига таъриф бериб кетилса, ўйлаймизки мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Зеро, қонун бир томондан, тайёргарлик даражасининг бутун стандартлар мажмуаси билан, иккинчи томондан, таълим муносабатлари иштирокчиларининг манфаатлари ва эҳтиёжлари билан боғлиқлигига асосланади. Қонун матнида келтирилган таъриф эса “таълим сифати” тушунчасининг ноаниқ талқинини учрамаслигига, ундан аниқ ва ўз ўрнида фойдаланишига имкон беради десак муболаға бўлмайди.

### **Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:**

1. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрдаги “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-630-сон Қонуни.

2. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги “Таълим тўғрисида”ги Қонуни ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”.

3. Аймалетдинов, Т.А. Социологическая оценка качества высшего образования: теоретико-методологические подходы к исследованию. Т.А.Аймалетдинов, И. Е. Кузнецова // Мониторинг общественного мнения. - 2017. - № 5. - С. 3-12.

4. Поташник, М.М. Качество образования: проблемы и технологии управления. М.М.Поташник. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 352 с.

5. Потехина, И.П. Родители о качестве школьного образования: динамика мнений. И.П. Потехина, М.Н. Михалева // Образование и наука в России: состояние и потенциал развития: сборник научных трудов. Выпуск 2. - М.: Институт социально-политических исследований РАН, 2017.-С. 47-74.

6. Селезнева, Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования: лекция-доклад. Н.А.Селезнева. - Изд. 3-е. - М.:



Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 95 с.

7. Субетто, А.И. Качество непрерывного образования в Российской Федерации: состояние, тенденции, проблемы и перспективы (опыт мониторинга). А.И.Субетто. - СПб. М., 2000. - 498 с.

8. Чупрова, Л.В. Основные подходы к определению понятия «качество образования» в проблемном поле педагогики. Л.В.Чупрова, О.В.Ершова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. - 2014. - № 3.- С. 336-339.

9. Безуглова, Л.П. Образование и качество образования: теоретический аспект [Текст] / Л.П. Безуглова // Вестник социально-гуманитарного образования и науки. - 2014.- № 4. - С. 27-34.

10. Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» № 273-ФЗ от 29 декабря 2012 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon-ob-obrazovanii.ru/> – Дата обращения: 05.10.2018.

11. [www.lex.uz](http://www.lex.uz)

12. [www.google.uz](http://www.google.uz)

13. [www.cyberleninka.ru](http://www.cyberleninka.ru)